

JYX

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Ahola, Sari; Hirvelä, Tuija

Title: Venäjänkielisten suomen puhumisen taito taustamuuttujien valossa

Year: 2024

Version: Published version

Copyright: © 2024 Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen seura ry

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Ahola, S., & Hirvelä, T. (2024). Venäjänkielisten suomen puhumisen taito taustamuuttujien valossa. *Idäntutkimus*, 31(1), 4-21. <https://doi.org/10.33345/idantutkimus.138163>

Venäjänkielisten suomen puhumisen taito taustamuuttujien valossa

Sari Ahola & Tuija Hirvelä

Artikkeli käsittelee venäjänkielisten aikuisten (n=8 412) suomen kielen puhumisen taitoa ja siinä tapahtuneita muutoksia vuosina 2012–2021 kansallisen kielitutkintojärjestelmän, Yleisten kielitutkintojen, rekisteriaineiston avulla. Rekisteriaineiston mukaan venäjänkielisten suomen kielen puhumisen taito on heikentynyt, mihin etsimme selityksiä peilaamalla tuloksia venäjänkielisten taustamuuttujiin. Tulokset osoittavat, että puhumisen taito oli yhteydessä venäjänkielisten taustamuuttujiin. Miehet olivat puhumisen taidossa jonkin verran naisia heikompia. Lisäksi suomenoppijan iällä, koulutustasolla ja suomen kielen opiskelun pituudella oli merkitystä puhumisen taidolle. Hyvä koulutustaso, nuori ikä ja vähintään 4 vuoden suomen opinnot olivat yhteydessä hyvään puhumisen taitoon. Myös kielenkäyttöympäristö ja -taajuus vaikuttivat positiivisesti puhumisen taitoon: etenkin kielen käyttäminen jokapäiväisten asioiden hoitamisessa oli merkitsevä puhumisen taidolle. Työssäkäynti korreloi hyvän puhumisen taidon (taso 4–B2) kanssa, mutta työttömät ja opiskelijat saavuttivat myös usein odotuksia paremmin taitotason 3 (B1).

Artikkelimme keskiössä on yksi kielitaidon osataito, puhuminen – tarkemmin venäjänkielisten suomen kielen puhumisen taito. Puhumisen taito on keskeinen taito ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Sen merkitys näkyy esimerkiksi siinä, että kielten osaajia kutsutaan tavallisesti kielten ”puhujiksi”. Puhuminen on myös maahanmuuttaneelle keskeinen taito, koska työllistyminen, opiskelu ja jokapäiväisestä arjesta selviäminen edellyttävät tavallisesti kohdekielen puhumisen taitoa.¹ Uuden kielen oppiminen ei kuitenkaan ole helppo prosessi, ja oppiminen etenee oppijoilla eriaikaisesti erilaisten taustojen vuoksi. Oppimiseen vaikuttavat

muun muassa kielenoppijan demografiset (ikä, sukupuoli, ensikieli/ensikielet) ja sosioekonomiset taustamuuttajat (koulutus, opiskelu- ja työhistoria) sekä kielenkäytön taajuus ja kielenkäyttök kontekstit. Näitä taustamuuttajia ei lasketa osaksi oppijan kielitaitoa, vaan ne ovat ennemminkin henkilön persoonaan ja elämään kuuluvia piirteitä. Niillä kuitenkin on merkitystä muun muassa sille, miten hän selviää kielitestistä. (Bachman & Palmer 1996; Bachman 1990.) Taustamuuttajien tarkastelu onkin välttämätöntä kielitestejä järjestävissä organisaatioissa, jotta voidaan varmistaa, että testin sisällöillä ja arvioinnilla ei ole vaikutusta arvioihin, vaan arviot perustuvat puhtaasti testattavan taitoon (Kunnan 2000).

Tässä artikkelissa tarkastelemme aikuisten, venäjää ensikielenään puhuvien suomen kielen taitoa edellä mainittujen demografisten ja sosioekonomisten taustamuuttajien sekä kielenkäytön suhteen. Tutkimuksemme konteksti on valtakunnallinen kielitaitoa mittaava tutkintojärjestelmä, Yleiset kielitutkinnot (YKI), ja tutkimus on osa Suomen Akatemia -hanketta *Rikkinäistä suomea – Aksepttien arviointi yhteiskunnallisena portinvartijana* (2018–2024). Aineistomme perustuu YKIssä vuosina 2012–2021 kerättyyn kahteen erilliseen määrälliseen aineistoon: rekisteriaineistoon ja taustatietokyselyyn. Näiden analyysissa keskitymme venäjänkielisten menestykseen suomen kielen tutkinnossa ja heidän taustamuuttajiensa merkitykseen tutkinnossa menestymiselle. Valitsimme venäjänkieliset suomenoppijat tarkastelun kohteeksi, koska he muodostavat suurimman ensikieliryhmän Suomessa (Suomen virallinen tilasto 2022) ja koska he ovat myös tutkimuksemme kontekstin, YKIn, suurin suomen kielen tutkintoon osallistuva ryhmä. Keskitymme tutkimuksessamme yhteiskunnallisestikin merkittävään suomen keskitason tutkintoon. YKIn keskitasolla tutkintosuoritukset arvioidaan taitotasolle 3 ja 4. Näistä taitotaso 3 vastaa yleiseurooppalaisen viitekehysten taitotasoa B1 ja taitotaso 4 on linkitetty taitotasoon B2. Jos osallistujan taito ei vielä täytä keskitason arviointikriteereitä, hän saa arvioksi alle 3 (< B1).

Kielitaidon arviointi suomalaisessa yhteiskunnassa

Testijärjestelmissä on tärkeää seurata, keitä testiin osallistujat ovat, mihin he käyttävät saamaansa kielitaitotodistusta sekä miten osallistujajoukko muuttuu vuosien aikana (Bachman & Palmer 1996). YKIn osallistujiin liittyvän rekisteriaineiston (2012–2021, n=68 460) mukaan suomen keskitason tutkintoon osallistuvat ovat aikuisia suomenoppijoita (20–49-vuotiaita), joista pääosa (79 %) taustatietokyselyn mukaan (n=45 087) on testissä voidakseen osoittaa kielitaitonsa kansalaisuutta varten, mutta monet tarvitsevat todistusta myös työ- tai opiskelupaikkaa varten (32 % ja 25 %). Lukuja tulkittaessa on hyvä huomata, että todistuksen käytötarkoitukseen liittyvässä kysymyksessä osallistujat voivat valita useamman vaihtoehdon.

Kansalaisuuteen liittyviä kielitaitovaatimuksia perustellaan yleensä sillä, että kielitaito lisää sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja yhteisöllisyyttä sekä helpottaa työllistymistä ja pärjäämistä jokapäiväisessä elämässä (Honko & Halonen 2023). Suomessa kansalaisuuden edellytyksenä oleva kielitaitovaatimus on kirjattu jo vuonna 2003 kansalaisuuslakiin (L 359/2003; L 579/2011), mutta nyt Orpon hallituksen toimesta kielitaitovaatimuksia halutaan laajentaa, sillä pysyvän oleskeluluvan ja perheenyhdistämisen edellytyksiin, työmarkkinatuen määrään ja kansainväliseen rekrytointiin suunnitellaan kielitaitovaatimuksia (Valtioneuvosto 2023). Lisäksi Suomessa monet oppilaitokset ja työnantajat vaativat hakijoiltaan virallista todistusta kielitaidosta. Opintoihin liittyvät kielitaitovaatimukset yleensä vaihtelevat opintolinjoittain ja oppilaitoksittain, ja työelämässä vaadittava kielitaitotaso riippuu työtehtävästä. (Honko & Huhta 2023; Huhta & Ahola 2019).

Tällaiset ihmisten elämää koskettavat kielitaitovaatimukset tuovat painetta tarkastella kielitaidon arviointia kriittisesti. Testijärjestelmissä tuleekin varmistaa, että vaikka osallistujien kielitaitoprofiilit eroavat toisistaan, kyse ei ole testausmenetelmän mittareiden ongelmasta vaan osallistujien todellisista eroista osaamisessa (Bachman & Palmer 1996). Lisäksi järjestelmän tulee sisäisten käytänteiden ja tutkimuksen avulla huolehtia siitä, että testit ja tulokset ovat oikeudenmukaisia, tasa-arvoisia ja tasalaatuisia ja että ne antavat mahdollisimman oikean kuvan testattavan taidosta. On myös varmistettava, että testit ja tulokset huomioivat sen, mihin ja miten tuloksia käytetään ja millaisia vaikutuksia niillä on yksilön ja yhteiskunnan näkökulmasta. (Tossavainen 2016.)

Osallistujien taustamuuttujien merkitys kielitaidon arvioinnissa

Kansainvälisissä arviointitutkimuksissa on tarkasteltu sukupuolen (esim. Lumley & O'Sullivan 2005); ensikielen (Yan, Cheng & Ginther 2018), etnisyyden (Taylor & Lee 2011), iän (Geranpayeh & Kunnan 2007) ja koulutustaustan (Pae 2004) merkitystä kielitesteissä menestymiselle, mutta tutkimustuloksissa on paljon ristiriitaisuuksia. Esimerkiksi sukupuolen merkityksestä testimenestykselle on saatu hyvinkin vastakkaisia tuloksia (esim. Huhta et al. 2017; James 2010; O'Loughlin 2002). Samoin testattavan ikä voi vaikuttaa sekä positiivisesti että negatiivisesti testissä suoriutumiseen. Aikuiset saattavat menestyä lapsia ja nuoria paremmin sellaisissa testitilanteissa, joissa he pystyvät hyödyntämään omaa maailmantietoaan, yleistietoaan ja elämäkokemustaan (Field 2011), kun taas lasten ja nuorten puhe saattaa kuulostaa sujuvammalta, koska he yleensä omaksuvat aikuisia nopeammin kohdekielisen ääntämisen (Long 2005).

Kielenkäyttö yleensä vahvistaa kielitaitoa; mitä enemmän oppija altistuu uudelle kielelle, sitä paremmin hän selviytyy kielitaidollaan. Pelkkä oleskelu kohdekielisessä ympäristössä ei kuitenkaan riitä, vaan kielenkäytön hyöty kielitaidon kehittymiselle on yhteydessä kielenkäytön taajuuteen ja käyttökonteksteihin (esim. Ahola & Hirvelä 2016). Aktiivinen kielenkäyttö voi myös vahvistaa kielitaitoa odotuksia paremmin, vaikka kielenoppijan muut taustamuuttujat eivät ennusta hänen osaavan kohdekieltä hyvin (Huhta et al. 2017). Kielenoppijan sosioekonominen tausta (töissä – työtön – opiskelija – kotiäiti/-isiä – eläkeläinen) on tavallisesti yhteydessä kielenkäyttöön. Näistä etenkin työssäkäynnin on nähty edistävän kielitaidon kehittymistä, kun taas työttömyys ei välttämättä kehitä kielitaitoa. Työssäkäynti ei kuitenkaan aina lisää kielenkäyttöä eikä edistä kielenoppimista, jos maahanmuuttanut työllistyy ns. ”sisääntuloammattiin”, jossa pärjää jopa ilman kielitaitoa. (Esim. Strömmer 2017.)

Koulutus näkyy testitilanteessa ns. testiviisautena (*test wiseness*), jolla viitataan kokemuksiin testitilanteista, testitilanteen tuttuuteen sekä strategioihin toimia testitilanteessa (esim. Yang 2000). Koulutus on merkitsevä muuttuja muullakin tavoin kielitesteissä, sillä mitä enemmän osallistujalla on taustallaan muiden kielten opintoja tai yleensä opintoja, sitä helpompi hänen on omaksua uusi kieli ja sitä kautta myös menestyä testissä. Vastaavasti matala koulutustaso on tavallisesti yhteydessä heikkoon menestymiseen kielitesteissä. (Esim. Carlsen & Rocca 2021.)

Tässä tutkimuksessa keskiössä on ensikieli, koska edellä mainittuja taustamuuttujia peilataan suhteessa ensikielen. Ensikieli vaikuttaa kielitesteissä suoriutumiseen positiivisesti etenkin sellaisissa tapauksissa, kun oppijan ensikieli on typologisesti lähellä kohdekieltä (Kaivapalu 2005). Tästä syystä esimerkiksi lähisukukieltämme viroa ensikielenään puhuvat menestyvät hyvin suomen kielen tutkinossa (Honko, Ahola & Hirvelä 2021; Ahola 2020).

Kielen samankaltaisuuksien lisäksi testiin osallistunutta auttaa se, jos hänellä on hyvä ymmärrys testikielen taustalla vaikuttavasta kulttuurista, sosiaalisista käytänteistä ja yhteiskunnasta (Ahola & Tossavainen 2016). Ensikieli on yleensä helposti tunnistettavissa kielenoppijoiden puheesta, ja (oletettu) tunnistaminen saattaa herättää arvioijassa joko negatiivisia tai positiivisia mielikuvia puhujista (esim. Halonen et al. 2024). Vaikka arvioinnissa pyritään objektiivisuuteen ja arvioinnin tulee perustua testijärjestelmää ohjaaviin arviointikriteereihin, arviointiin liittyy aina jonkin verran arviointikriteereiden ulkopuolisia tekijöitä. (Halonen et al. 2024; Ahola & Halonen 2022).

Tutkimuksen lähtökohdat

Vuoden 2022 lopussa Suomessa asui Tilastokeskuksen tilastojen mukaan 93 535 venäjänkielistä, joka on noin 19 % kaikista vieraskielisistä Suomessa. Heistä 75,6 % oli työikäisiä, 15–64-vuotiaita, mutta myös venäjänkielisten lasten (14,6 %) ja eläkeläisten (9,8 %) määrä oli suhteellisen korkea verrattuna muihin vieraskielisiin Suomessa. (Suomen virallinen tilasto 2022.) Kyse on siis varsin merkittävästä kieliryhmästä Suomessa.

Maahanmuuttaneiden kielitaitoa voidaan lähestyä ensikielen tai kansalaisuuden kautta. Tässä artikkelissa tarkastelun lähtökohtana on ensikieli. Ensikielellä viittaamme siihen, minkä kielen tutkinnon osallistuja on itse maininnut ensikielekseen (tai ensikielikseen) Yleisten kielitutkintojen taustatietokyselyssä. Venäjää puhutaan useassa maassa, mutta artikkeliin valittiin vain venäjän ensikielekseen ilmoittaneet (n=8 412) Venäjän federaation kansalaiset. Käytämme käsitettä ensikieli, koska se on äidinkielen käsitettä neutraalimpi eikä ota kantaa kielen oppimisen kontekstiin eikä kielen määrään. Lisäksi käsite ensikieli on kielentutkimuksessa yleisesti käytössä oleva määritelmä. (Halonen 2010.)

Tarkastelussamme on kaksi tutkimuskysymystä: (1) Millainen venäjänkielisten aikuisten suomenoppijoiden puhumisen taito on Yleisten kielitutkintojen arviointien perusteella (vuosina 2012–2021) ja (2) mitkä taustamuuttajat vaikuttavat puhumisen taitoon ja miten niiden vaikutus on muuttunut vuosien myötä? Tutkimuksellamme pyrimme tuottamaan lisätietoa ensikieleltään venäjänkielisten aikuisten suomen puhumisen taidosta, koska aihe on varsin vähän tutkittu. Aikuiset suomenoppijat ovat lisäksi hyvin kiinnostava tutkimuskohde, koska Suomessa tarvitaan tulevaisuudessa yhä enemmän vieraskielistä työvoimaa (Räsänen 2023; Mähönen, Larja & Ylikännö 2023), ja työllistymisen yhtenä esteenä pidetään juuri kielitaitoa (Stenman 2015).

Tutkimuksemme aineistona on suomen keskitason tutkinnon osallistujiin liittyvä rekisteriaineisto (2012–2021), johon on koottu Yleisten kielitutkintojen tutkintorekisterin tiedot (n=68 460) (ks. myös Hirvelä 2023). Tutkintorekisteri sisältää ilmoittautumisen yhteydessä kerätyjä henkilötietoja, kuten osallistujien iän, sukupuolen ja kansalaisuuden. Lisäksi tutkintorekisteriin kirjautuvat tiedot tutkintotuloksista, joiden kautta voidaan tarkastella venäjänkielisten puhumisen taidon kehittymistä kymmenen vuoden aikana. Tätä artikkelia varten rekisteriaineistosta on poimittu venäjänkielististä kansalaisuudeltaan venäläiset (n=8 412). Lisäksi hyödynnämme Yleisten kielitutkintojen taustatietokyselyn kautta saatuja tietoja, joiden avulla voidaan analysoida tarkemmin puhumisen taitoon vaikuttavia taustatekijöitä, kuten puhujien ikää, sukupuolta, peruskoulutusta, sosioekonomista taustaa, suomen kielen opiskeluaikaa ja kielenkäyttöä erilaisissa arjen tilanteissa. Taustatietokyselyyn perustuva aineisto (n=45 087), joka kerätään ennen testipäivää, on pienempi kuin tutkintorekisterin kautta saatava aineisto, koska vastaaminen taustatietokyselyyn on vapaaehtoista. Lisäksi

on huomioitava, että osallistujien vastausten luotettavuutta ei voida tarkistaa mistään, mutta todennäköisesti vastaajat antavat lomakkeessa oikeat tiedot taustastaan, koska vastauksilla ei ole merkitystä heidän saamalleen kielitaitotodistukselle. Taustatietokysely oli paperinen vuoteen 2016 saakka, ja vuodesta 2018 taustakysely lähetettiin osallistujien sähköpostiin kysely- ja raportointisovellus Webropolin avulla. Lomakkeen muuttuminen sähköiseksi vähensi vastaajien määrää puolella, mutta venäjänkieliset ovat vastanneet lomakkeeseen seurantajakson aikana aktiivisesti (vastausprosentti 93) sen muodosta huolimatta.

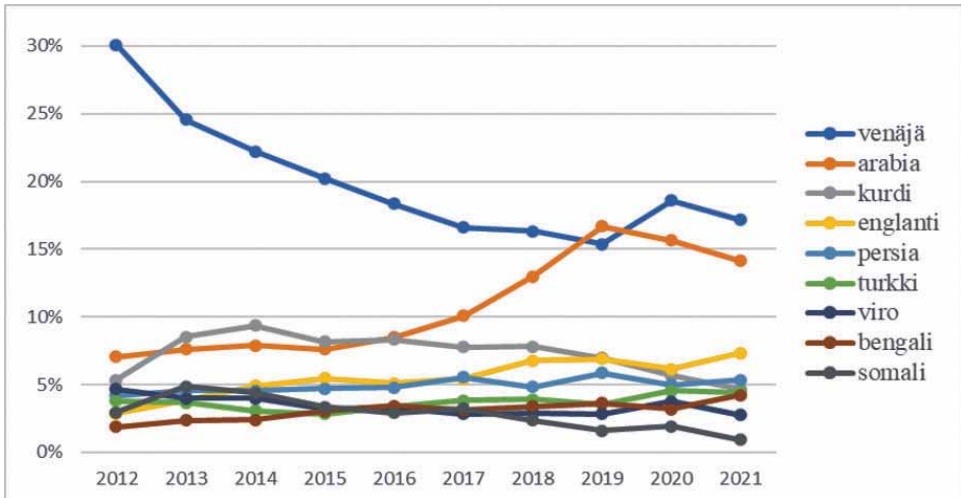
Edellä mainittuja määrällisiä aineistoja analysoitiin luokiteltujen muuttujien tilastollisella menetelmällä, khiin neliö -testillä. Ristiintaulukoinnilla tutkittiin osallistujien taustamuuttujien ja puhumisen taitotason välisiä riippuvuuksia. Lisäksi ristiintaulukointia hyödynnettiin tarkasteltaessa taustamuuttujissa tapahtuvaa muutosta seurantajaksolla. Testioletusten ollessa voimassa tulosten tulkinta perustui ensin ristiintaulukon testisuureen merkitsevyyden tarkasteluun (merkitseviä tuloksia olivat $p < 0,05$) ja sen jälkeen ristiintaulukon solukohtaisten sovitettujen jäännösten tulkintaan (merkitseviä jäännöksiä olivat -2 pienemmät ja +2 suuremmat arvot).

Osallistujat valitsevat itse tutkintotason, ja tavallisesti valintaa ohjaavat kielitaitovaatimukset. Tästä syystä heidän kielitaitonsa voi olla valittua tutkintotasoa heikompi tai parempi. Todistukseen tutkintoon osallistuneet saavat useamman tehtävän perusteella puhumisen taidostaan vain yhden holistisen, kokonaiskielitaitoa kuvaavan, arvion. Arvioijat antavat jokaisesta suoritetusta tehtävästä arvion, mutta lopullisen puhumisen arvion muodostavat eri tehtävistä saadut taitotasot ja niiden keskiarvo. Arvioijat vertaavat suoritusta YKIn puhumisen arviointikriteereihin, joissa kielitaidon kehittyminen on kuvattu sanallisesti. Arviointikriteerit koostuvat holistisesta yleiskriteeristä ja kuudesta analyttisestä kriteeristä, joita ovat sujuvuus, joustavuus, koherenssi/sidosteisuus, ilmaisun tarkkuus/laajuus/idiomaattisuus, ääntäminen/fonologinen hallinta ja rakenteiden tarkkuus (ks. Yleiset kielitutkinnot 2003).

Venäjänkieliset suomen kielen tutkinnossa

Venäjänkieliset ovat olleet suurin ensikieliryhmä kautta aikojen YKIn suomen keskitason tutkinnossa (ks. kuva 1). Suomen keskitason tutkinnoissa venäjänkielisten osuus kaikista osallistujista on myös vaihdellut 9,0–27,8 % välillä vuosina 2012–2021. Sukupuolijakauma tutkinnossa myötäilee Tilastokeskuksen lukuja (naisia 57 %, miehiä 43 %) Suomessa asuvista venäjänkielististä, mutta naisten osuus (68 %) on ollut tutkinnoissa Tilastokeskuksen ilmoittamaa osuutta suurempi, ja miesten osuus (32 %) taas pienempi kuin heidän todellinen osuutensa Suomessa asuvista venäjänkielististä (Suomen virallinen tilasto 2022). Naisten ja miesten prosentuaalisissa osuuksissa ei ole tapahtunut myöskään merkittäviä muutoksia tutkimuksemme seurantajaksolla (2012–2021) ($\chi^2=5,7$; $df=9$; $p=0,782$), mutta kokonaisuutena venäjänkielisten määrä tutkinnoissa on viime vuosien aikana laskenut (kuva 1), vaikka he edelleen ovat suurin ensikieliryhmä tutkinnossa. Mielenkiintoista on, että vuonna 2019 arabiankielisten määrä hetkellisesti ylitti venäjänkielisten määrän. Syynä tähän on se, että vuonna 2015 Suomeen saapui ennätysmäärä arabiankielisiä turvapaikanhakijoita ($n=32\,476$) Irakista, Afganistanista ja Somaliasta (Maahanmuuttovirasto 2016), ja heistä useat tulivat tutkintoon vuonna 2019.

Venäjänkieliset tutkintoon osallistuneet ovat yleensä hyvin koulutettuja, sillä jopa 63 % heistä oli taustatietokyselyyn antamiensa tietojen mukaan suorittanut korkea-asteen opinnot. Toisen asteen koulutuksen oli saanut 26 % osallistujista, ja ainoastaan 9 % oli käynyt pelkän peruskoulun. Taustatietokyselyn vastaajien koulutustasossa on kuitenkin tapahtunut

Kuva 1. Yhdeksän suurinta ensikieliryhmää Yleisten kielitutkintojen suomen kielen keskitason tutkinnoissa (ks. myös Hirvelä 2023).

seurantajakson aikana muutosta: yhä useampi osallistuja oli seurantajakson loppuvaiheessa (2018–2021) korkea-asteen opinnot suorittanut (yli 70 %), kun vielä seurantajakson alkuvuosina (2012–2017) tutkintoon osallistuneissa oli enemmän perus- tai keskiasteen suorittaneita ($\chi^2=128,8$; $df=18$; $p<0,001$).

Ikäjakaumaltaan osallistujat olivat työikäisiä, 20–49-vuotiaita (82 %), joista reilu kolmannes työelämän alkuvaiheessa olevia 30–39-vuotiaita. Alle 20-vuotiaita venäjänkielisissä osallistujissa oli vain 2 % ja yli 50-vuotiaita 16 %. Jos tarkastellaan tutkintoon osallistuneiden koulutus- ja ikäjakaumaa vuosien 2012–2021 aikana, huomataan ikärakenteen vaihdelleen testivuosien aikana ($\chi^2=73,0$; $df=45$; $p=0,005$). Seurantajakson alkuvuosina osallistujajoukko oli jonkin verran iäkkäämpää kuin seurantajakson loppuvuosina. Esimerkiksi vuosina 2015 ja 2018 venäjänkielisissä oli suhteellisesti enemmän 40–49-vuotiaita osallistujia, kun taas vuonna 2019 tutkintoon osallistui enemmän nuoria, alle 29-vuotiaita. Kahtena viimeisenä tarkasteluvuonna 30–39-vuotiaiden osuus oli kasvussa.

Venäjänkieliset olivat työllistyneet melko hyvin Suomessa, koska vuosina 2012–2021 osallistujista vajaa puolet (42 %) oli työssä, vajaa kolmannes (30 %) oli opiskelijoita ja työttömiä vajaa neljännes (24 %). Vajaa 5 % osallistujista oli kotiäitejä, kuntouttavassa työssä olevia tai koululaisia. Työllistymisessä oli myös tapahtunut parannusta, koska ennen vuotta 2018 venäjänkielisissä oli enemmän työttömiä ja opiskelijoita, mutta vuoden 2018 jälkeen yhä useampi osallistujista ilmoitti olevansa työssä ($\chi^2=168,1$; $df=27$; $p<0,001$). Tämä muutos on todennäköisesti yhteydessä siihen, että ulkomailla syntyneiden työllisyys on parantunut Suomessa (Sutela 2023).

Suomen kielen opiskelua venäjänkielisillä tutkintoon osallistuneilla oli yleensä 1–3 vuotta (63 %). Tutkintoon osallistui myös sellaisia, joilla opintoja oli takana alle vuoden (10 %) tai ei lainkaan (1 %). Lisäksi joukossa oli reilu viidennes pitkään, 4–9 vuotta (21 %) tai yli 10 vuotta (5 %), suomea opiskelleita. Kymmenen vuoden seurantajaksoilla opiskelua ajassa ei ollut suuria muutoksia, ainoastaan pientä lisääntymistä oli nähtävissä niiden osallistujien määrässä, joilla ei ollut lainkaan suomen opintoja ($\chi^2=83,0$; $df=36$; $p<0,001$). Näiden osallistujien määrä oli

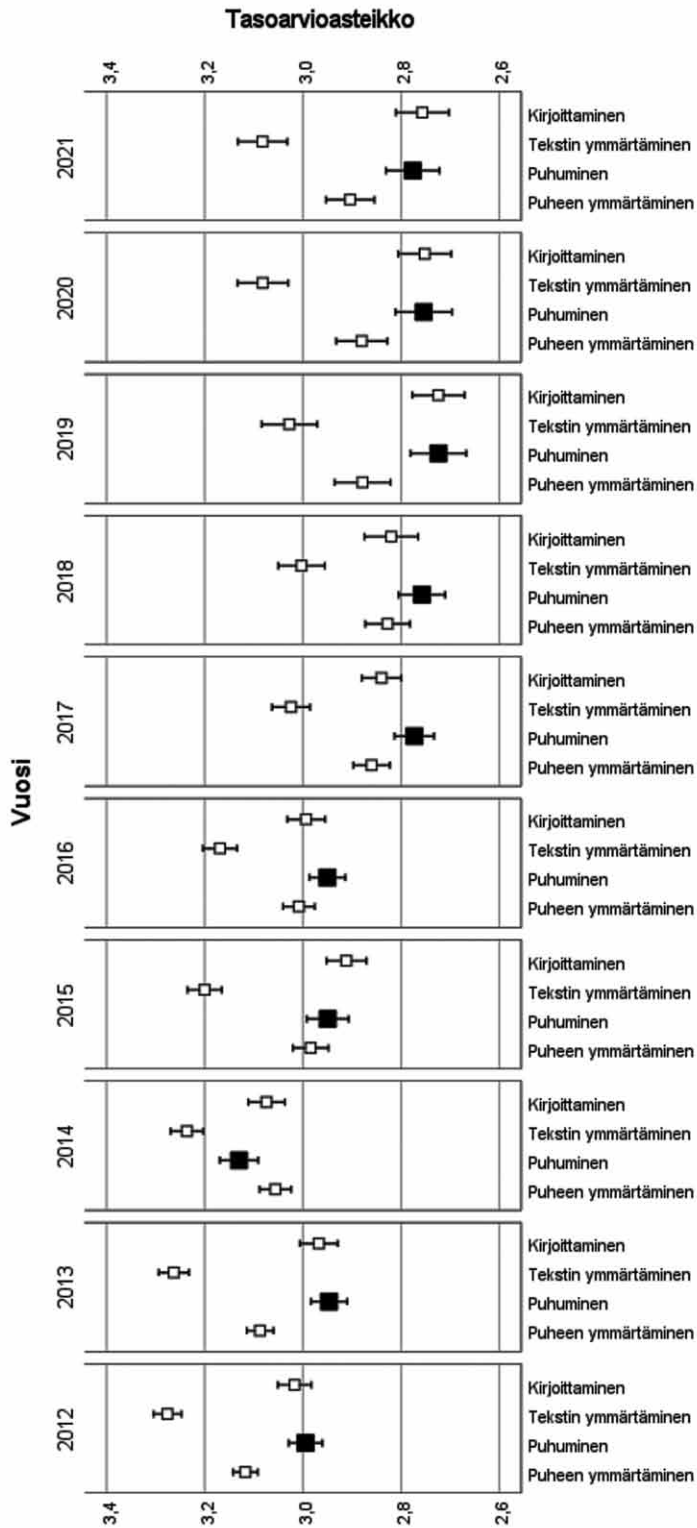
kuitenkin koko osallistujajoukkoon verrattuna suhteellisen pieni, joten mistään merkittävästä ryhmästä ei ole kyse. Lyhyt suomen kielen opiskeluaika oli kuitenkin yhteydessä heikkoon menestymiseen ($\chi^2=370,8$; $df=8$; $p<0,001$), sillä vajaa kolmannes (28 %) alle vuoden tai ei lainkaan (28 %) suomea opiskelleista ei vielä saavuttanut puhumisen taidossa keskitasolle asetettuja kriteereitä. Parhaiten menestyivät ne, joilla oli opintoja 4–9 vuotta, koska heidän joukossaan oli paljon sellaisia, jotka saavuttivat joko taitotason 3 (54 %) tai 4 (28 %). Todennäköisimmin taitotaso 4 oli yhteydessä yli 10 vuotta kestäneisiin opintoihin, koska tästä ryhmästä jopa joka kolmas (34 %) saavutti puhumisessa taitotason 4.

Seurantajakson aikana venäjänkielisistä yli puolet (58 %) on saanut puhumisesta taitotason 3 ja 16 % taitotason 4. Neljäsosa osallistujista ei saavuttanut keskitason osaamistasoa puhumisen testissä. Alla olevassa kuvassa 2 on kuvattu osallistujien saavuttamien taitotasoarvioiden ja niistä lasketun keskiarvon avulla, miten venäjänkieliset menestyivät suomen kielen keskitason tutkinnossa vuosina 2012–2021. Kuvassa neliö esittää kunkin osataidon tasoarvioiden keskiarvoa (taitotasoasteikko, keskellä taitotaso 3), ja neliöihin liittyvät viikset kuvaavat keskiarvon 95 % luottamusvälin pituutta kyseisenä vuotena. Jotta tasoarvioiden keskiarvo voidaan laskea, arvio alle 3 (< 3) määritellään luvuksi 2. Kuvasta 2 on havaittavissa, että useat osallistujat saavuttivatkin kaikissa neljässä testattavassa osataidossa (tekstin ja puheen ymmärtäminen, puhuminen ja kirjoittaminen) keskitason kriteerit.

Vaikka venäjänkielisten kielitaito saavuttaa usein keskitasolle asetetut kriteerit, heidän kokonaiskielitaidossaan on nähtävissä laskeva tendenssi. Testattavien ymmärtämisen taidot olivat testitulosten mukaan hyvät, mutta myös näiden taitojen hallinnassa on nähtävissä heikentymistä. Ymmärtämisen taitoja selvästi heikompia ovat tuottamisen taidot, puhuminen ja kirjoittaminen. Kirjoittaminen on yleensä kaikille YKIn osallistujille vaikea taito, mutta venäjänkielisille puhumisen taito vaikutti tuottavan myös vaikeuksia. Kuvan 2 mukaan puhuminen onkin ollut venäjänkielisille vuosina 2012–2021 joko heikoin tai toiseksi heikoin taito kaikista osataidoista. Lisäksi kuva 2 osoittaa, että venäjänkieliset osallistujat saavuttivat ennen vuotta 2016 puhumisesta joko taitotason 3 tai sitä paremman taitotason, mutta vuoden 2016 jälkeen puhumisen taito on hieman heikentynyt. Venäjänkieliset ovat pääosin saaneet taitotasoarvioikseen 3 puhumisen taidostaan, mutta puhumisessa on myös taitotason 2 (~A2) piirteitä, koska arvioit jäävät hieman taitotason 3 alle (ka. 2,8).

Puhumisen taidon heikentymistä tukevat Sanna Iskaniuksen (2006) venäjänkielisten nuorten kieli-identiteettiä käsittelevän väitöskirjatutkimuksen tulokset. Vaikka Iskaniuksen tulokset ovat jo kohta 20 vuotta vanhoja, minkä lisäksi tutkimukseen osallistuneet olivat iältään YKIn osallistujiin verrattuna nuoria ja heidän arvionsa suomen kielen taidosta perustuivat itsearviointiin, tulokset ovat hyvin samankaltaiset kuin YKIn testitulokset. Iskaniuksen tutkimukseen osallistuneet pitivät vahvimpina osataitoinaan puheen ja tekstin ymmärtämistä, mutta puhumista he pitivät heikoimpana taitonaan. Vain neljännes tutkituista arvioi puhuvansa suomea taitavasti (C2) ja neljä kymmenestä koki olevansa vielä perustasolla (A1–A2) puhumisen taidossa. Yleisimmin opiskelijat arvioivat puhumisen taitonsa olevan tasolla A2–B1 (YKI tasot 2 ja 3). (Ibid., 137–138.)

Vaikka YKIn osallistuneiden venäjänkielisten puhumisen taito on heikentynyt, mitään romahdusta siinä ei ole tapahtunut. Edelleen suurin osa osallistujista saa puhumisesta taitotason 3, mutta heikentymisestä kertoo se, että yhä useamman venäjänkielisen puhumisen taito on joko perus- ja keskitason rajalla tai se jää juuri ja juuri keskitason alapuolelle. Lisäksi taitotason 4 saavuttaneiden määrä on laskenut vuosien myötä. Syitä puhumisen taidon heikkenemiseen

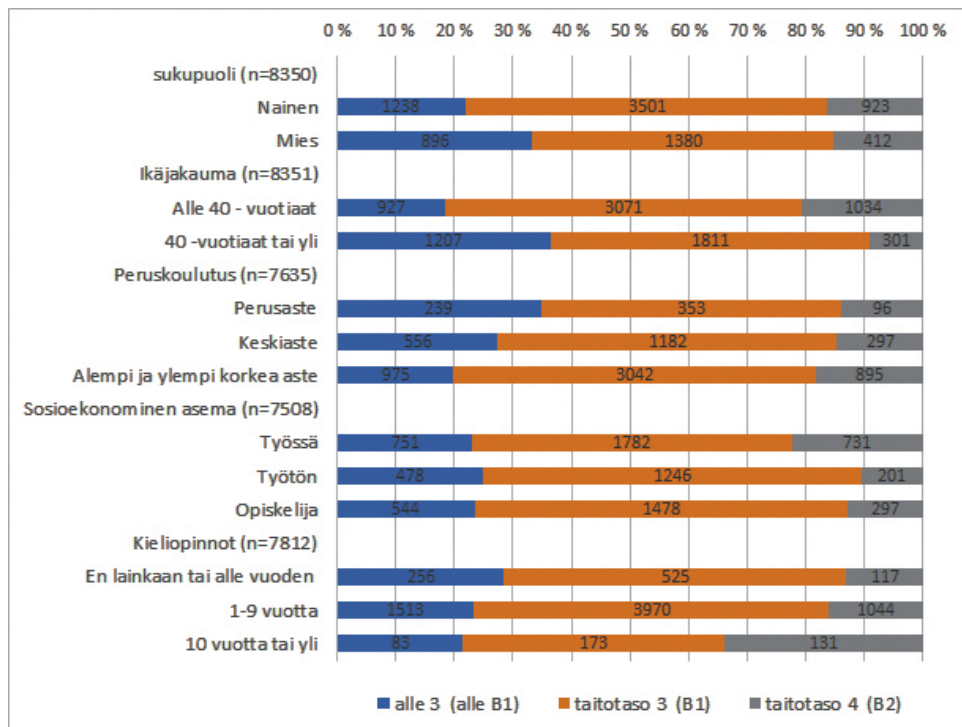
Kuva 2. Venäjänkielisten tutkintotulokset osataidoittain vuosina 2012–2021.

voi olla useita, mutta niitä voi etsiä esimerkiksi oppijoiden taustamuuttujista: ikä, sukupuoli, koulutustaso, sosiaaliekonominen status, kieliopintojen pituus ja kielenkäytön taajuus.

Taustamuuttujien vaikutus venäjänkielisten puhumisen taitoon

Vertaillessamme tutkintotuloksia osallistujien taustamuuttujiin (ks. kuva 3) havaitsimme miesten menestyneen puhumisen taidossa naisia huonommin ($\chi^2=129,2$; $df=2$; $p<0,001$). Kolmannes (33 %) miehistä ei vielä saavuttanut puhumisesta keskitason kriteereitä, kun naisista vain viidennes (22 %) jäi keskitason alapuolelle saaden taitotasoarvioksi alle 3. Eroja miesten ja naisten välillä ei kuitenkaan enää ollut taitotason 4 saavuttaneissa. Taitotason 4 saavutti jopa joka kuudes venäjänkielinen osallistuja, ja tässä ryhmässä oli suhteessa saman verran miehiä ja naisia. Se, että miesten taito oli naisia hieman heikompi, on todennäköisesti yhteydessä siihen, että tutkintoon osallistuneiden miesten koulutustaso oli naisia alhaisempi. Miehistä oli naisia vähemmän korkeakoulun käyneitä ja enemmän joko perusasteen tai keskiasteen opinnot suorittaneita ($\chi^2=74,6$; $df=2$; $p<0,001$). Osallistujan koulutustaso oli yhteydessä menestymiseen tutkinnoissa, sillä korkea-asteen koulutus oli yhteydessä vähintään taitotasoihin 3 ja 4 ($\chi^2=106,2$; $df=4$; $p<0,001$). Keskiasteen koulutuksen saaneista sen sijaan yllättävän moni, jopa vajaa kolmannes (27 %) ei saavuttanut keskitasolle asetettuja vaatimuksia. Uudelleen luokittelun myötä sellaiset tapaukset, jotka olivat vastanneet *en ole käynyt koulua* tai olivat vastanneet kysymykseen avovastauksin (2 %), jätettiin pois riippuvuuden testauksesta.

Sosioekonomisen statuksen vaikutus puhumisen taitoon ei ollut yllättävä. Työssäkäyvien tulokset olivat paremmat kuin työttömien, mutta erot eri ryhmien välillä eivät olleet prosen-

Kuva 3. Taustamuuttujien merkitys tutkintotuloksille.

tuaalisesti suuria ($\chi^2=166,5$; $df=6$; $p<0,001$). Esimerkiksi alle taitotason 3 jääneitä oli niin työttömissä, työssäkävivissä kuin opiskelijoissakin yli viidennes kaikista osallistujista, ja työttömät ja opiskelijat saavuttivat usein odotuksia paremmin taitotason 3. Työssäkävynillä vaikutti olevan merkitystä vain taitotason 4 saavuttamiselle, sillä jopa yli viidennes (22 %) työssäkävivistä sai puhumisen taidostaan arvioksi taitotason 4, kun muissa vertailuryhmissä nelosten määrä jäi noin 10–13 prosenttiin. Mielenkiintoista oli myös, että vaikka seuranta-jakson aikana (2012–2021) venäjänkielisistä yhä useampi oli työllistynyt, työssäkäynti ei ollut vaikuttanut parantavasti heidän puhumisen taitoonsa. Päinvastoin taito oli heikentynyt. Työssäkäynti voi vaikuttaa positiivisesti kielenoppimiseen, mutta kaikki työtehtävät eivät selkeästi tue puhumisen taidon kehittymistä (esim. Lilja & Tapaninen 2019; Strømmer 2017).

Venäjänkieliset miehet olivat työllistyneet hyvin, ja he työskentelivät pääasiassa kuljetus- ja logistiikka-alalla (19 %) tai rakennus- ja kiinteistöalalla (16 %) tai teollisuuden parissa (14 %). Näiden alojen työtehtävissä saatetaan painottaa enemmän ammattitaitoa ja puheen ymmärtämisen taitoa kuin hyvää suomen puhumisen taitoa. Suomen kielen käytön tarpeen vähäisyydestä kertoo myös se, että venäjänkielisistä työssäkävivistä joka viides (22 %) kertoi käyttävänsä suomea vain 1–2 kertaa kuukaudessa tai ei koskaan. Työssäkäyviä naisia työ taas auttoi kehittämään puhumisen taitoa, ja heistä pääosa työskentelikin aloilla, joissa suomen kielen taitoa pidetään jopa osana ammattitaitoa (Virtanen & Raitaniemi 2019). Naiset työskentelivät joko kaupan sekä majoitus- ja ravitsemistoimialalla (21 %) tai terveys- ja sosiaalipalveluissa (17 %) tai koulutuksen ja tutkimuksen alalla (14 %).

Ikä oli merkityksellinen tekijä puhumisen taidon kehittymiselle: mitä nuorempi osallistuja oli, sitä todennäköisemmin hän sai paremman taitotasoarvion puhumisesta. Tutkimuksissa on ristiriitaisia tuloksia iän merkityksestä kielenoppimiselle (esim. Abrahamsson & Hyldenstam 2009), mutta aineistomme mukaan nuoremmat osallistujat menestyivät vanhempia osallistujia paremmin ($\chi^2=508,1$; $df=10$; $p<0,001$). Erityisen hyvin menestyivät 20–29-vuotiaat, joista jopa joka neljäs (25 %) sai puhumisesta taitotasokseen 4, ja tästä ikäryhmästä ainoastaan 14 % jäi keskittason alapuolelle. Heikkona puhumisen taito sen sijaan näyttäytyi yli 40-vuotiailla venäjänkielisillä, koska 40–70-vuotiaista yli kolmannes ei täyttänyt keskittasolta edellytettäviä puhumisen kriteereitä, ja lisäksi vain alle 10 % heistä saavutti puhumisessa taitotason 4. Tästä syystä kuvassa 3 ikä-muuttuja jaettiin kahteen luokkaan: alle 40-vuotiaat ja yli 40-vuotiaat.

Puhumisen taidon kehittymiseen vaikuttaa myös se, miten usein ja missä tilanteessa oppija puhuu suomea. Tästä syystä YKIn taustatietokyselyssä osallistujia pyydetään lomakkeessa täydentämään erilaisia kielenkäyttöön liittyviä väitelauseita valitsemalla yksi omaa kielenkäytön taajuutta kuvaava määritelmä neljästä vaihtoehdosta: *lähes päivittäin, 1–2 kertaa viikossa, 1–2 kertaa kuukaudessa tai ei koskaan*. Puhumisen taidon osalta väitteet olivat: *Puhun tutkintokieltä perheen kanssa, Puhun tutkintokieltä ystävien kanssa, Käytän tutkintokieltä asioiden hoitamiseen, Käytän tutkintokieltä työssä ja Käytän tutkintokieltä opiskelussa*.

Taustatietokyselyn vastausten perusteella venäjänkieliset käyttävät suomen kieltä melko vaihtelevasti. Eniten suomea käytettiin arkisten asioiden hoitamiseen. Jopa 85 % vastaajista kertoi hoitavansa asioitaan joko viikoittain tai päivittäin suomen kielellä. Muissa arkielämän kielenkäyttötilanteissa suomea käytettiin vaihtelevasti. Perheen kesken venäjänkielisistä suomea käytti päivittäin alle kolmannes (30 %), kun taas reilu kolmannes (37 %) kertoi käyttävänsä perheensä kanssa jotain muuta kieltä kuin suomea, todennäköisesti venäjää. Jotain muuta kuin suomea käyttävien määrä on suuri, jos tähän lasketaan mukaan ne, jotka ilmoittivat puhuvansa vain 1–2 kertaa kuukaudessa perheensä kanssa suomea (14 %). Nämä luvut eivät ole yllättäviä, sillä nykyään venäjää puhuvissa perheissä tyypillistä on, että mo-

lemmat vanhemmat puhuvat ensikielenään venäjää. Etenkin miehet puhuvat perheensä kanssa pääasiassa vain venäjää, koska venäjänkielisellä miehellä on todella harvoin suomenkielinen puoliso. (Suomen virallinen tilasto 2018.)

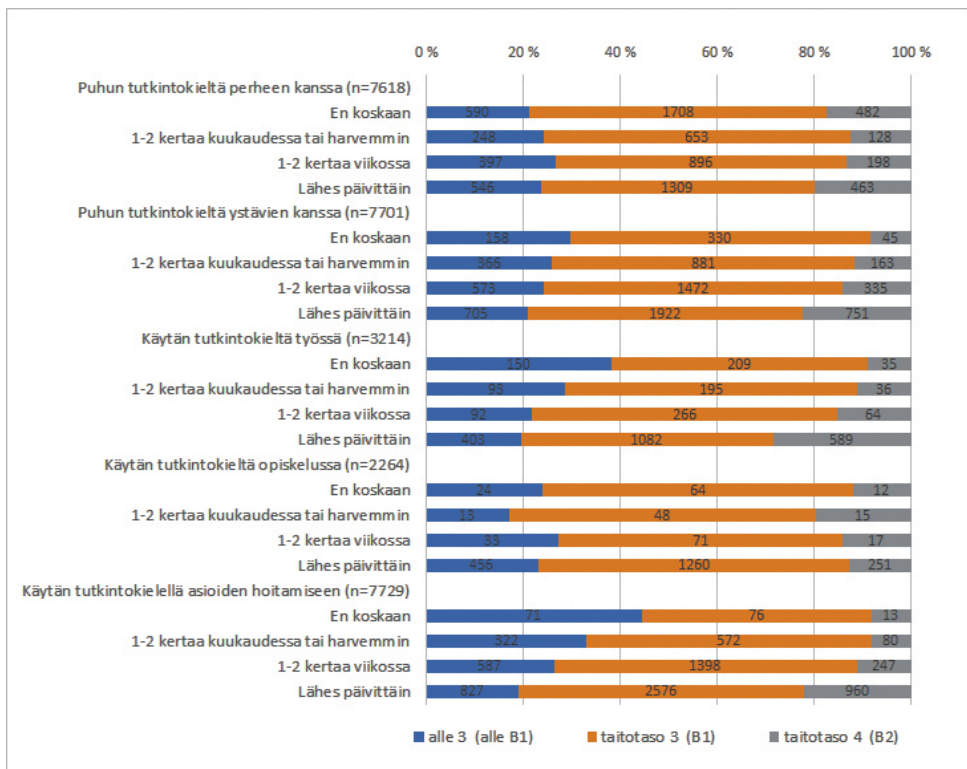
Ystävien kanssa suomen kieltä käytetään useasti. Jopa 44 % taustatietokyselyyn vastanneista kertoi käyttävänsä suomea ystäviensä kanssa lähes päivittäin, ja ainoastaan 25 % vastaajista ilmoitti käyttävänsä vain harvoin tai ei koskaan suomea ystävien kanssa. Oman ensikielen käyttö vapaa-ajalla ystävien kanssa on kuitenkin melko tavallista. Vaikka venäjänkielisiä asuu eri puolilla maata, he ovat keskittyneet Etelä- ja Itä-Suomeen suurimpiin kaupunkeihin, mikä ehkä vaikuttaa myös vapaa-ajan kielenkäyttöön (Varjonen, Zamiatin & Rinas 2017).

Kaikki eivät tarvitse työssään suomen kielen taitoa. Työssäkävivistä venäjänkielisistä 12 % ilmoitti, ettei käytä työssään lainkaan suomea. Päivittäin työssään suomea käyttäviä oli työssäkävivistä 64 %, muut käyttivät suomea melko harvoin, joko muutaman kerran viikossa tai kuukaudessa. Työssään jotain muuta kieltä kuin suomea käyttävien suhteellinen osuus venäjänkielistä näyttää myös kasvaneen lievästi kymmenen vuoden seurantajakson aikana ($\chi^2=134,7$; $df=27$; $p<0,001$). Tämä on todennäköisesti yhteydessä siihen, että monilla aloilla suomi ei ole työkieli, vaan työssä käytetään esimerkiksi englantia. Lisäksi joissain työtehtävissä selviää ilman kielitaitoa, koska esimerkiksi rakennusalalla työntekijä saatetaan perehdyttää omalla kielellään työtehtäviin ja omankielistä perehdytysmateriaalia on tarjolla myös verkossa (Mäki, Sahlstedt & Mäkeläinen 2016).

Tutkinnon suorittamisen aikana opiskelijastatuksella olleet sen sijaan käyttivät ahkerasti suomea päivittäin, mikä kertoo siitä, että suurin osa opiskelijoista oli joko kotoutumiskoulutuksessa suomea opiskelevia tai olivat tutkintoon johtavassa suomenkielisessä koulutuksessa ($\chi^2=93,2$; $df=27$; $p<0,001$). Suomen kielen käyttö opiskelussa oli kuitenkin seurantajakson aikana laskusuuntainen. Suomen käyttö opiskelussa väheni seitsemällä prosentilla kymmenen vuoden aikana. Todennäköisesti englanniksi opiskelevien määrä on noussut, mikä ehkä selittää sitä, että taustakyselyn mukaan 8 % osallistujista vastasi käyttävänsä joko ei koskaan tai vain 1–2 kertaa kuukaudessa suomea.

Miten edellä esitetyt suomen kielen käyttötarkoitukset ja käytön taajuus sitten vaikuttivat venäjänkielisten puhumisen taitoon? Ehkä yllättävää tuloksissa oli se, että perheen kanssa aktiivisesti suomea käyttävät eivät erottuneet kielitaidollisesti muita parempana ryhmänä (ks. kuva 4). Päinvastoin perheen kanssa viikossa 1–2 kertaa tai lähes päivittäin suomea käyttävät saivat useammin taitotasoksi puhumisesta alle 3 kuin harvemmin tai ei koskaan kieltä perheen kanssa käyttävät. Aktiivisella suomen kielen käytöllä perheen kanssa oli toisaalta kuitenkin merkitystä niin, että päivittäin suomea perheen kanssa käyttävissä oli suhteellisesti enemmän sellaisia osallistujia, jotka saavuttivat puhumisessa taitotason 4 ($\chi^2=57,5$; $df=6$; $p<0,001$). Kotona käytettävän suomen kielen merkitys testimenestykselle tuotti siis hieman ristiriitaisia tuloksia, mitä voi kuitenkin selittää sillä, että vaikei osallistujia puhunut kotona perheen kanssa suomea, hän todennäköisesti käytti suomen kieltä aktiivisesti vapaa-ajallaan ystäviensä kanssa ja hoiti asioitaan suomeksi. Lisäksi vastausten perusteella on vaikea tietää, millaista vastaajien raportoima kielenkäyttö perheen kanssa on. On mahdollista, että suomea käytetään perheessä päivittäin jonkin verran esimerkiksi lasten kanssa, mutta perheen todellinen yhteinen kieli on venäjä.

Suomen kielen käyttö ystävien kanssa ($\chi^2=146,1$; $df=6$; $p<0,001$) ja työssä ($\chi^2=158,3$; $df=6$; $p<0,001$) oli merkittävämpää puhumisen taidon kehittymiselle kuin arkinen kielenkäyttö perheen kanssa (ks. kuva 4). Mitä useammin ystävien kanssa puhuttiin tai työssä käytettiin suomea, sitä todennäköisempää oli, että osallistujia saavutti puhumisesta joko taitotason 3

Kuva 4. Kielenkäytön vaikutus puhumisen taitoon.

tai 4. Tulos on samansuuntainen kuin tutkimuksissa (esim. Stevens 1999), joissa on todettu kielenkäytön äidinkielisten kanssa korreloivan parempaan kielitaitoon. Suomen kielen käyttö opiskelussa sen sijaan ei ollut merkitsevä osallistujan suoriutumiseksi puhumisen osakokeessa ($\chi^2=5,5$; $df=6$; $p=0,477$). Taitotason 3 saavuttaminen vaikuttaa tutkimuksemme perusteella olevan kuitenkin todennäköisempää, jos venäjänkielinen on opiskellut suomea 4–9 vuotta. Suurin osa venäjänkielisistä tuli tutkintoon opiskeltuaan suomea 1–3 vuotta, mikä vaikuttaa olevan vielä usealle liian lyhyt aika. Valitettavasti taustatietokyselyn vastausten perusteella ei voida tietää, oliko 1, 2 tai 3 vuotta opiskelleiden välillä eroja puhumisen taidossa, mutta todennäköisintä on, että kolmen vuoden opinnot ennustavat parempaa menestymistä kuin vuoden tai kahden.

Tutkintokielen käyttäminen jokapäiväisten asioiden hoitamisessa oli myös yhteydessä hyvään menestykseen puhumisen osakokeessa ($\chi^2=285,2$; $df=6$; $p<0,001$). Ne, jotka käyttivät suomea lähes päivittäin asioidensa hoitamisessa, saavuttivat varmemmin joko taitotason 3 (59 %) tai 4 (22 %) puhumisesta. Ero oli selkeä verrattuna sellaisiin osallistujiin, jotka eivät käyttäneet suomea koskaan asioidensa hoitamiseen. Näistä jopa 44 % jäi keskitason alapuolelle, kun lähes päivittäin suomea käyttäneistä alle 3 sai vain 19 % venäjänkielisistä.

Ikä, koulutus ja sosioekonominen tausta vaikuttavat puhumisen taitoon

Venäjänkielisten suomen kielen puhumisen taito oli yhteydessä heidän taustamuuttujiinsa (vrt. Helland Gujord 2023). Todennäköisintä oli, että venäjänkielinen tutkintoon osallistu-

nut ei vielä saavuttanut taitotasoa 3, jos hän oli yli 40-vuotias peruskoulun tai ammatillisen koulutuksen saanut mies. Tutkintoon osallistuneen sosioekonomisella statuksella ei ollut merkitystä, mutta osallistuja oli yleensä opiskellut vain vähän suomea, alle kolme vuotta tai hänellä ei ollut lainkaan suomen kielen opintoja. Tyypillistä oli myös, että jos osallistujan kielitaito ei vielä saavuttanut keskitason puhumisen taidolle asetettuja kriteereitä, hän ei käyttänyt suomea työssään, vaikka hän olisi ollut työssä. Hyvän kielitaidon (taitotason 4) sen sijaan saavutti joko venäjänkielinen mies tai nainen, joka oli iältään 20–39-vuotias. Hän oli todennäköisesti yliopistokoulutuksen saanut ja tutkintohetkellä työssäkäyvä, ja hän myös käytti aktiivisesti suomen kieltä työssään. Suomen kielen opintoja hänelle oli kertynyt vähintään neljä vuotta tai enemmän.

Venäjänkielisten puhumisen taito on tutkimuksemme mukaan heikentynyt vuosien 2012–2021 aikana. Puhumisen taidon heikkenemiseen on tuskin vaikuttanut mikään yksittäinen taustamuuttuja, vaan kyse on todennäköisesti laajemmasta, monisyisestä ilmiöstä. Ensinnäkin venäläisten suuri määrä Suomessa ja heidän sijoittumisensa samoille paikkakunnille on tuonut mahdollisuuksia käyttää aikaisempaa enemmän omaa ensikieltään, mikä vähentää suomen käyttöä. Lisäksi Suomessa asuvat venäjänkieliset elävät aikaisempaa useammin yksikielisessä perheyhteisössä, jossa venäläinen kulttuuri-identiteetti on voimakas: kieli, uskonto, kansalaisuus ja tavat (Suomen virallinen tilasto 2018; Kahla 2016). Iskaniuksen (2006) kieli-identiteettitutkimuksessa jopa 70 % tutkituista nuorista piti itseään venäläisinä, ja pääosalle venäjä oli tärkein kieli, joka myös määritteli ystäväpiirissä ja vapaa-ajalla käytettävän kielen. Vaikka tutkimus kohdistui nuoriin venäjänkielisiin, todennäköisesti myös aikuisille venäjänkielisille on tärkeää hakea tukea identiteetilleen omankielisten ryhmästä, jossa alkuperä, kulttuuri, ajattelutapa ja etenkin kieli on sama kuin itsellä (ibid.; myös Kahla 2016.) Tämä ei välttämättä ole negatiivinen asia suomen kielen oppimisen näkökulmasta, koska myönteinen suhde omaan äidinkieleen ja sen hyvä hallinta auttavat myös uuden kielen oppimisessa (Cummings 1981). Yksi syy heikkenemiseen voi myös olla se, että seuranta-ajan alussa suomen tutkintoon osallistui inkerinsuomalaisia paluumuuttajia, joilla saattoi olla kiinteämpi suhde suomen kieleen. Inkerinsuomalaisten paluumuuttojärjestelmä lakkautettiin 1.7.2016 (Ryazantsev & Gadzhimuradova 2021).

Hyvä oman ensikielen hallinta on yhteydessä koulutustasoon, joka venäjänkielisillä oli moneen muuhun tutkintoon osallistuneeseen ensikieliryhmään verrattuna korkea. Tutkimuksemme mukaan koulutustaso oli yhteydessä parempiin taitotasoarvoihin puhumisessa (myös Seppälä 2022). Hyvän koulutuksen saaneet menestyvät testissä usein paremmin, koska he tuntevat testikäytänteet ja koska he ovat olleet aikaisemmin esimerkiksi kielistudiossa, jossa puhumisen osakoe suoritetaan. Koulutus-muuttuja oli yhteydessä sukupuoli-muuttujaan, sillä etenkin monet venäjänkieliset naiset olivat korkeasti koulutettuja. Vaikka venäläisillä on usein korkea-asteen koulutus, se ei takaa kielitaidon puutteen vuoksi työllistymistä koulutusta vastaavaan tehtävään. Henna Kyhä (2011) havaitsi kyselyaineistoon perustuvassa tutkimuksessaan, että korkeakoulutetun maahanmuuttaneen status laskee Suomessa, koska moni heistä on etenkin muuton jälkeen ensimmäiset vuodet työttömänä, tekee pätkätöitä tai osallistuu koulutuksiin.

Testitulokset yleensä yhdistetään koulutukseen ja sen antamaan hyötyyn. Venäjänkielisten suomen taidon heikentyminen voi siis olla myös merkki siitä, että kotoutumiskoulutusaika ei riitä kehittämään kielitaitoa tavoitetasolle tai sen sisällöt eivät tue tarpeeksi puhumisen taidon kehittymistä. Tätä oletusta vahvistavat havainnot siitä, että vähintään neljän vuoden suomen kielen opiskelu johti hyviin tuloksiin puhumisen osakokeessa. Iältään venäjänkieliset ovat

parhaassa työiässä olevia, joten heidän kielellinen integroimisensa suomalaiseen työelämään hyödyttäisi tulevaisuudessa työvoimapulaa monilla aloilla. Venäläiset ovat työllistyneet hyvin, mutta työllistyminen ei yhdistynyt kaikkien osallistujien kohdalla hyvään puhumisen taitoon. Osassa työtehtäviä suomen kielen puhumisen taidolla ei ollut merkitystä tai sitä ei tarvittu lainkaan. Näissä tapauksissa venäjänkieliset todennäköisesti käyttivät työssään englantia tai he olivat työllistyneet venäjänkielisten omistamiin yrityksiin, joissa heidän oli mahdollista käyttää ensikieltään. Venäläisten omistamia yrityksiä on etenkin Itä-Suomessa, ja yritysten määrä kasvoi vielä merkittävästi ennen kuin Venäjä aloitti sodan Ukrainaa vastaan. (Ryazan-tsev & Gadzhimuradova 2021.)

Ikä oli seurantajaksollamme merkityksellisin taustamuuttuja puhumisen osakokeessa menestymiselle. Nuoremmat osallistajat pärjäsivät vanhempia paremmin. Syynä tähän on todennäköisesti se, että usein nuoremmat venäjänkieliset ovat opiskelleet muitakin kieliä, koska heistä osa todennäköisesti opiskeli englanniksi. Ikä näkyi myös siinä, että vanhemmille osallistujille suomen ääntäminen tuotti vaikeuksia ja heidät usein tunnistettiin venäjänkieliseksi vierasperäisestä aksentista ja intonaatiosta sekä ongelmista ääntää tiettyjä suomen kielen äänneitä (Halonen et al. 2024). Lisäksi oletettavaa on, että nuoremmilla venäjänkielisillä on enemmän motivaatiota oppia kieli ja saavuttaa hyvä kielitaito, koska Suomessa korkeasteen opinnoissa ja myös monissa työtehtävissä vaaditaan hyvää tai erinomaista suomen taitoa (Honko & Huhta 2023).

Puhumisen oppimista edistää halu samaistua kohdekielenpuhujiin ja löytää paikka kohdekielissä yhteiskunnassa. Tämä edellyttää kontakteja syntyperäisiin kielenpuhujiin. Nuoremmilla kielenoppijoilla on aikaisempien tutkimusten mukaan enemmän informaaleja kielikontakteja arjessaan suomenkielisten kanssa (myös Papinkivi 2018; Mustonen 2015) kuin aikuisilla kielenoppijoilla, mikä todennäköisesti näkyy myös tämän tutkimuksen tuloksissa. Kieltä opitaan epävirallisissa tapaamisissa ja vuorovaikutuksessa lähiympäristön kanssa, ja maahanmuuttaneelle onkin tärkeää saada tilaisuuksia puhua ja käyttää kieltä muuallakin kuin virastoissa ja formaaleissa kielenopetustilanteissa, etenkin kun suomen puhuttu kieli eroaa monin tavoin kirjoitetusta yleiskielestä. Kontakteihin suomalaisten kanssa vaikuttavat myös suomalaisten asenteet maahanmuuttaneita kohtaan. Suhtautumiseen venäjänkielisiin on aina vaikuttanut Venäjällä harjoitettu politiikka (Ngwayuh & Croucher 2014), ja tämänhetkinen Venäjän poliittinen tilanne saattaa heijastua jopa venäjänkielisten kielenkäyttömahdollisuuksiin Suomessa.

Vaikka venäjänkielisten suomen kielen taito on heikentynyt, kokonaisuudessa he kuitenkin tutkimuksemme mukaan osaavat puhua suomea tyydyttävästi, mikä riittää arkipäivän kielenkäyttötilanteissa ja Suomen kansalaisuuden saamiseen. Seurantajaksolla 80 % venäjänkielististä saavutti kansalaisuuden edellytyksenä olevan kielitaidon. Muutenkin venäjänkielisten taustamuuttajat vastaavat yhteiskunnan kielitaitovaatimuksia ja monen tavallisen suomalaisen maahanmuuttaneille asettamia toiveita. Suurimmalle osalle suomalaisista on tutkimustenkin (mm. Avonius & Kestilä-Kekkonen 2018) mukaan tärkeää, että Suomeen muuttanut on ammattitaitoinen, koulutettu, maan kieltä osaava ja tapoihin sopeutuva – kaikki nämä piirteet täytyvät venäjänkielisten kohdalla.

Tutkimus tuo lisätietoa venäjänkielisten puhumisen taidosta ja heidän kielellisestä integroitumisestaan Suomessa. Käytetty määrällinen analyysimenetelmä, khiin neliö -testi, sopii kuitenkin parhaiten vain kahden muuttajan väliseen analyysiin. Tästä syystä eri taustamuuttajien yhdysvaikutusta osallistujan taitoon ei tällä menetelmällä ollut mahdollista saada selville. Tulevaisuudessa olisikin hyvä syventää analyysia tutkimalla osallistujien taustamuuttajien

yhdysvaikutuksia monimuuttujamenetelmällä tai etsimällä erilaisia osallistujaprofiileja profiilianalyyseilla. Lisäksi venäjänkielisten osallistujien tutkintotulosten ja taustamuuttujien vertaaminen joko yhteen tai useampaan tutkintoon osallistuneeseen ensikieliryhmään antaisi tarkemman kuvan venäjänkielisten kielitaidosta Suomessa.

Viitteet

1 Käytämme termiä maahanmuuttanut, koska se osoittaa verrattuna termiin maahanmuuttaja paremmin, että kyseessä on henkilö, joka on todella muuttanut maahan (TEM 2021).

Lähteet

- Abrahamsson, Niclas & Hyltenstam, Kenneth (2009), Age of Onset and Nativelikeness in a Second Language: Listener Perception Versus Linguistic Scrutiny. – *Language Learning* 59:1, 249–306. <<https://doi.org/10.1111/j.1467-9922.2009.00507.x>>.
- Ahola, Sari (2020), Sujuvaa mutta viron kielen vaikutusta: Yleisten kielitutkintojen arvioijien käsityksiä vironkielisten suomenoppijoiden suullisesta taidosta. – *Virittäjä* 124:2. <<https://doi.org/10.23982/vir.79831>>.
- Ahola, Sari & Halonen, Mia (2022), Ensivaikutelmat kielitaidon arvioinnissa. – *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* 13:2. <<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2022/ensivaikutelmat-kielitaidon-arvioinnissa>> (Tarkistettu 20.2.2024).
- Ahola, Sari & Hirvelä, Tuija (2016), Mikä merkitys osallistujan taustatekijöillä on menestymiseen kielitestissä? – *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* 7:4. <<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2016/mika-merkitys-osallistujan-taustatekijoilla-on-menestymiseen-kielitestissa>> (Tarkistettu 20.2.2024).
- Ahola, Sari & Tossavainen, Henna (2016), Helppoa vai vaikeaa arvioida?: Yleisten kielitutkintojen suomen kielen arvioijien käsityksiä vironkielisten arvioinnista. – *Lähivördlusi, Lähivertailuja* 26, 27–53. <<https://doi.org/10.5128/LV26.01>>.
- Avonius, Marja & Kestilä-Kekkonen, Elina (2018), Suomalaisten maltilliset ja kirjavat maahanmuuttoasenteet. – *Yhteiskuntapolitiikka* 83:1, 84–93. <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018060825573>>.
- Bachman, Lyle F. (1990), *Fundamental Considerations in Language Testing*. High Wycombe: Pentacor Ltd.
- Bachman, Lyle F. & Palmer, Adrian (1996), *Language Testing in Practice*. Oxford: Oxford University Press.
- Carlsen, Cecile H. & Rocca, Lorenzo (2021), Language Test Misuse. – *Language Assessment Quarterly* 18:5, 477–491. <<https://doi.org/10.1080/15434303.2021.1947288>>.
- Cummings, Jim (1981), The Role of Primary Language Development in Promoting Educational Success for Language Minority Students. – *Schooling and language minority students: A theoretical framework*. Ed. California state Department of Education. Los Angeles: Evaluation, Dissemination and Assessment Center, 3–49.

- Field, John (2011), Cognitive validity. – *Examining Speaking. Research and practice in assessing second language speaking*. Studies in Language Testing 30. Ed. Lynda Taylor. Cambridge: Cambridge University Press.
- Geranpayeh, Ardeshir & Kunnan, Anthony J. (2007), Differential Item Functioning in Terms of Age in the Certificate in Advanced English Examination. – *Language Assessment Quarterly* 4:2, 190–222. <<https://doi.org/10.1080/15434300701375758>>.
- Halonen, Mia (2010), Äidinkieli, ensikieli, oma kieli. – *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* 1:5. <<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2010/aidinkieli-ensikieli-oma-kieli>> (Tarkistettu 20.2.2024).
- Halonen, Mia, Ahola, Sari, Hirvelä, Tuija, Neittaanmäki, Reeta, Ohranen, Sari & Ullakonoja, Riikka (2024), Kielitaidon arviointi kansalaisuuden portinvartijana. – *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2023: Näkökulmana väestösuhteet*. Toim. Tuuli Anna Renvik & Minna Säävälä. TEM oppaat ja muut julkaisut 2024:1 FI. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, 77–86. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-703-8>>.
- Helland Gujord, Ann-Kristin (2023), Who succeeds and who fails? Exploring the role of background variables in explaining the outcomes of L2 language tests. – *Language Testing* 40:2, 227–248. <<https://doi.org/10.1177/02655322221100115>>.
- Hirvelä, Tuija (2023), Yleisten kielitutkintojen osallistujien monet kasvot. – *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* 14:2. <<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2023/yleisten-kielitutkintojen-osallistujien-monet-kasvot>> (Tarkistettu 13.2.2024).
- Honko, Mari, Ahola, Sari & Hirvelä, Tuija (2021), Vironkielisten osallistujien kielitaito Yleisten kielitutkintojen suomen kielen testissä. – *Lähivördlusi. Lähivertailuja* 31, 114–152. <<https://doi.org/10.5128/lv31.04>>.
- Honko, Mari & Halonen, Mia (2023), Kielitaidon arviointi on ideologisesti latautunutta toimintaa. – *Kielikoulutus mukana muutoksessa*. Toim. Anne Pitkänen-Huhta, Karita Mård-Miettinen & Tarja Nikula. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys ry. AFinLA-teema, 16, 376–400. <<https://doi.org/10.30660/afinla.126052>>.
- Honko, Mari & Huhta, Ari (2023), Examples of good practice, Finland. – *Uneven language profiles & differentiated language requirements – recommendations for test developers, policy makers and employers*. Ed. Cecilie. H. Carlsen, Lorenzo Rocca & Sabrina Machetti. ALTE LAMI Report 2023, 21–23. <https://www.alte.org/resources/Documents/Carlsen_Rocca_Machetti_2023_ALTE%20LAMI%20Uneven%20profiles%20report.pdf> (Tarkistettu 20.2.2024).
- Huhta, Ari & Ahola, Sari (2019), Arviointi kielipoliittisena ja kielikoulutuspoliittisena toimintana. – *Kieli, koulutus, politiikka: monipaikkaisia käytänteitä ja tulkintoja*. Toim. Taina Saarinen, Pirkko Nuolijärvi, Sari Pöyhönen & Teija Kangasvieri. Tampere: Vastapaino, 287–313.
- Huhta, Ari, Tammelin-Laine, Taina, Hirvelä, Tuija, Neittaanmäki, Reeta & Stordell, Elina (2017), Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen tulosten ennustaminen lähtötason arviointien perusteella. – *Aikuiskasvatus* 37:3, 190–204. <<https://doi.org/10.33336/aik.88429>>.
- Iskanius, Sanna (2006), *Venäjänkielisten maahanmuuttajaopiskelijoiden kieli-identiteetti*. Väitöskirja, Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <<http://urn.fi/URN:ISBN:951-39-2523-4>>.
- James, Cindy L. (2010), Do Language Proficiency Test Scores Differ by Gender? – *TESOL Quarterly* 44:2, 387–398. <<https://doi.org/10.5054/tq.2010.222215>>.
- Kahla, Elina (2016), Keitä me olemme? Keihin me kuulomme? Suomi – ortodoksia – venäjänkielisyys. – *Venäjänkieliset Suomessa*. Toim. Arno Tanner & Ismo Söderling. Siirtolaisinstituutti, julkaisuja 3, 2016. Turku: Siirtolaisinstituutti, 96–124.
- Kaivapalu, Annekatrin (2005), *Lähdekieli kielenoppimisen apuna*. Väitöskirja, Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <<http://urn.fi/URN:ISBN:951-39-2391-6>>.
- Kunnan, Anthony J. (2000), Fairness and justice for all. – *Fairness and validation in language assessment*. Ed. Anthony Kunnan. Cambridge: UCLES/Cambridge University Press, 1–14.
- Kyhä, Henna (2011), *Koulutetut maahanmuuttajat työmarkkinoilla: Tutkimus korkeakoulututkinnon suorittaneiden maahanmuuttajien työllistymisestä ja työurien alusta Suomessa*. Turun yliopiston julkaisuja C 321.
- L 359/2003, muutos L 579/2011. Kansalaisuuslaki. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030359>> (Tarkistettu 19.2.2023).

- Lilja, Niina & Tapaninen, Terhi (2019), Suomen kielen käyttämisen ja oppimisen mahdollisuudet ammatillisen oppilaitoksen rakennusalan vuorovaikutustilanteissa. – *Puhe ja Kieli* 39:1, 69–98. <<https://doi.org/10.23997/pk.74506>>.
- Long, Mike (2005), Problems with supposed counter-evidence to the Critical Period Hypothesis. – *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching* 43:4, 287–317. <<https://doi.org/10.1515/iral.2005.43.4.287>>.
- Lumley, Tom & O’Sullivan Barry (2005), The effect of test-taker gender, audience, and topic on task performance in tape-mediated assessment of speaking. – *Language Testing* 22:4, 415–437. <<https://doi.org/10.1191/0265532205lt303oa>>.
- Maahanmuuttovirasto (2016), *Vuonna 2015 myönnettiin hieman yli 20 000 oleskelulupaa, uusia Suomen kansalaisia reilut 8 000*. Maahanmuuttoviraston verkkosivut 22.1.2016. <<https://migri.fi/-/vuonna-2015-myonnettiin-hieman-yli-20-000-oleskelulupaa-uusia-suomen-kansalaisia-reilut-8-000>> (Tarkistettu 15.10.2023).
- McNamara, Tim & Roever, Carsten (2006), *Language Testing: The Social Dimension*. Malden, MA: Blackwell Publishing.
- Mustonen, Sanna (2015), *Käytössä kehittyvä kieli: Paikat ja tilat suomi toisena kielenä -oppijoiden teksteissä*. Jyväskylä Studies in Humanities 255. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Mähönen, Erno, Larja, Liisa & Ylikännö, Minna (2023), Työ- ja elinkeinoministeriön lyhyen aikavälin työmarkkinaennuste, kevät 2023. – *TEM analyysija* 115/2023. <<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164942/TEM%20ty%20c3%b6markkinaennuste%20kev%20c3%a4t%202023%20v1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>> (Tarkistettu 12.9.2023).
- Mäki, Tarja, Sahlstedt, Satu & Mäkeläinen, Jukka (2016), *Perehdyttäminen rakennustyömaalla*. Työturvallisuuskeskus. <<https://ttk.fi/julkaisu/perehdyttaminen-rakennustyömaalla/>> (Tarkistettu 22.10.2023).
- Ngwayuh, Elvis Nshom & Croucher, Stephen (2014), Threats and attitudes toward Russian speaking immigrants: a comparative study between younger and older Finns. – *Russian Journal of Communication* 6:3, 308–317. <<https://doi.org/10.1080/19409419.2014.954599>>.
- O’Loughlin, Kieran (2002), The impact of gender in oral proficiency testing. – *Language Testing* 19:2, 169–192. <<https://doi.org/10.1191/0265532202lt226oa>>.
- Pae, Tae-II (2004), DIF for examinees with different academic backgrounds. – *Language Testing* 21:1, 53–73. <<https://doi.org/10.1191/0265532204lt274oa>>.
- Papinkivi, Noora (2018), ”*Heti ku mä oon kotoonta ulos, suomen kieli tulee*”: S2-oppijoiden suomen kielen omistajuus ja asiantuntijuus sekä käsitykset äidinkielen merkityksestä oppimisprosessissa. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopisto, Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, Kieli- ja viestintätieteiden laitos.
- Ryazantsev, Sergey V. & Gadzhimuradova, Gulnara. I. 2021, Russophone immigration to Finland: new forms, trends, and consequences. – *Baltic Region* 13:2, 146–164. <<https://doi.org/10.5922/2079-8555-2021-2-8>>.
- Räsänen, Mikko (2023), *Työtä ja tekijöitä Suomeen*. Elinkeinoelämän keskusliitto. <<https://ek.fi/tavoitteemme/innovaatiot-digitalisaatio-ja-osaava-tyovoima/tyoperainen-maahanmuutto/>> (Tarkistettu 15.10.2023).
- Seppälä, Tanja (2022), Koulutustaustan ja lähtötaitotason merkitys suomen kielen oppimiselle kotoutumiskoulutuksessa. – *Puhe ja kieli* 42:1, 17–44. <<https://doi.org/10.23997/pk.119692>>.
- Stenman, Kristina (2015), Kielitaito maahanmuuttajan resurssina – ja kompastuskivenä. – *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 6:3. <<https://www.kieliverkosto.fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskuntatoukokuu-2015/kielitaito-maahanmuuttajan-resurssina-ja-kompastuskivena>> (Tarkistettu 3.9.2023).
- Stevens, Gillian (1999), “Age at Immigration and Second Language Proficiency among Foreign-Born Adults.” – *Language in Society* 28, 555–578. <<https://doi.org/10.1017/S0047404599004030>>.
- Strömmer, Maiju (2017), *Mahdollisuuksien rajoissa. Neksusanalyysi suomen kielen oppimisesta siivoustyössä*. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7265-3>>.
- Suomen virallinen tilasto (2018), *Perheet. Perheistä 85 prosenttia kokonaan suomenkielisiä*. Vuosikatsaus 2018, 2 Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/perh/2018/02/perh_2018_02_2020-01-31_kat_002_fi.html> (Tarkistettu 16.10.2023).
- Suomen virallinen tilasto (2022), *Venäjänkielisten miesten ja naisten määrä*. Helsinki: Tilastokeskus. <https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vaerak/statfin_vaerak_pxt_11rl.px/table/tableViewLayout1/> (Tarkistettu 14.10.2023).

- Sutela, Hanna (2023), Maahanmuuttajien työllisyys Suomessa yli EU-keskitason – työmarkkina-asema heikempi kuin suomalaistaustaisilla. – *Tieto & Trendit*. Tilastokeskus. <<https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2023/maahanmuuttajien-tyollisyys-suomessa-yli-eu-keskitason-tyomarkkina-asema-heikempi-kuin-suomalaistaustaisilla/>> (Tarkistettu 19.2.2024).
- Taylor, Catherine, S. & Lee, Yoonsun (2011), Ethnic DIF in Reading Tests With Mixed Item Formats. – *Educational Assessment* 16:1, 35–68, <<https://doi.org/10.1080/10627197.2011.552039>>.
- TEM (2021). Kotoutumisen sanasto yhdenmukaistaa kotoutumiseen liittyvien käsitteiden käyttöä. – TEM tiedote 22.6.2021. <<https://valtioneuvosto.fi/-/1410877/kotoutumisen-sanasto-yhdenmukaistaa-kotoutumiseen-liittyvien-kasitteiden-kayttoa>> (Tarkistettu 15.3.2024).
- Tossavainen, Henna (2016). Kielitestiä eettisyydestä ja oikeudenmukaisuudesta. – *Kielitaidon arviointitutkimus 2000-luvulla Suomessa*. Toim. Ari Huhta & Raili Hildén. AFinLA-e. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 2016/n:o 9, 27–43.
- Valtioneuvosto 2023. *Vahva ja välittävä Suomi. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma* 20.6.2023. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-763-8>>.
- Varjonen, Sirkku, Zamiatin, Aleksandr & Rinas, Marina (2017), *Suomen venäjänkieliset: tässä ja nyt. Tilastot, tutkimukset, järjestökentän kartoitus*. Helsinki: Cultura-säätiö. <https://culturas.fi/wp-content/uploads/2020/05/Venajankieliset_Suomessa_fi.pdf> (Tarkistettu 20.2.2024).
- Virtanen, Aija & Raitaniemi, Mia (2019), Työelämän kielikäytänteet monikielisissä yhteisöissä. – *Kieli, koulutus, politiikka. Monipaikkaisia käytänteitä ja tulkintoja*. Toim. Taina Saarinen, Pirkko Nuolijärvi, Sari Pöyhönen & Teija Kangasvieri. Tampere: Vastapaino, 231–255.
- Yan, Xun, Cheng, Lixia & Ginther, April (2018). Factor analysis for fairness: Examining the impact of task type and examinee L1 background on scores of an ITA speaking test. – *Language Testing* 36:2, 207–234. <<https://doi.org/10.1177/0265532218775764>>.
- Yang, Ping (2000). *Effects of test-wiseness upon performance on the test of English as a foreign language*. Väitöskirja. University of Alberta, Department of Educational Psychology.
- Yleiset kielitutkinnot (2003), *Yleisten kielitutkintojen puhumisen arviointikriteerit*. <<https://www.jyu.fi/fi/hytk/solki/tutkimus/yleiset-kielitutkinnot-yki>> (Tarkistettu 20.2.2024).